

5.

УДК 340.116:355.4

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ВИДИ ДІЯЛЬНОСТІ СБ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ РОЗВІДУВАЛЬНО-ПІДРИВНІЙ ТА ІНШІЙ ПРОТИПРАВНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

FUNCTIONAL ASPECTS OF THE SECRET SERVICE OF UKRAINE ACTIVITY IN THE SPHERE OF COUNTERACTION INTELLIGENCE, SUBVERSIVE AND OTHER ILLEGAL ACTIVITY

Найдьон Ю.О.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
докторант відділу аспірантури і докторантури
Національної академії Служби безпеки України*

Стаття присвячена розгляду покладених на СБ України завдань, що становлять окремі види діяльності Служби у сфері протидії розвідувально-підривній та іншій протиправній діяльності. На підставі аналізу правових джерел визначено основні види діяльності СБ України у сфері протидії розвідувально-підривній та іншій протиправній діяльності. Дослідження правових джерел та емпіричної бази сприяло визначенню їх мети, завдань.

Ключові слова: розвідувально-підривна діяльність, виявлення, попередження, припинення, функціональний вид, оперативно-розшукова діяльність.

Статья посвящена рассмотрению возложенных на СБ Украины заданий, которые представляют собой отдельные виды деятельности Службы в сфере противодействия разведывательно-подрывной, иной противоправной деятельности. На основе анализа правовых источников определены виды деятельности СБ Украины в сфере противодействия разведывательно-подрывной, иной противоправной деятельности. Исследования правовых источников и эмпирической базы легло в основу определения их цели, задач.

Ключевые слова: разведывательно-подрывная деятельность, выявление, предупреждение, пресечение, функциональный вид, оперативно-розыскная деятельность.

The article deals with the analysis of the Security Service of Ukraine assigned tasks, which are the separate aspects of its activity in the sphere of counteracting reconnaissance, subversive and other illegal activities. On the basis of the legal sources the main aspects of the Security Service of Ukraine activity in combating reconnaissance, subversive and other illegal activities are defined. Research legal sources and empirical base has already contributed to the definition of main aspects of the Security Service of Ukraine activity in combating reconnaissance, subversive and other illegal activities, their objectives, tasks.

Key words: intelligence-subversive activity, detection, prevention, cease, functional type, operational-searching activity.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку національної державності України особливої ваги набувають проблеми удосконалення правового та організаційного забезпечення діяльності державних органів, що виконують правоохоронні функції. Проте сучасний етап розвитку української держави характеризується процесами перетворень соціально-політичних та суспільно-економічних відносин, які

відбуваються в умовах доволі високого рівня злочинності. Зазначене, безумовно, становить загрозу стабільності й безпеці України та набуває особливої актуальності в умовах подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності нашої країни. Ураховуючи ріст латентної злочинності, використання спецслужбами іноземних держав, організованими злочинними угрупованнями, окремими

особами сучасних методів здобуття інформації для проведення розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності, перед Службою безпеки України (далі – СБ України), як державним правоохоронним органом спеціального призначення, постає завдання щодо відповідного сучасним загрозам забезпечення державної безпеки та, в межах визначеної компетенції, захисту законних інтересів держави і прав громадян від розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності іноземних спеціальних служб, окремих організацій, груп та осіб.

Зважаючи на викладене, для ефективного відвернення протиправних посягань на державну безпеку України важливим є своєчасне виявлення оперативної інформації щодо реальних намірів та планів проведення іноземною спецслужбою, злочинною організацією, окремою особою тощо розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності, попередження та припинення протиправних посягань на державну безпеку України, що потребує відповідного дослідження та наукового супроводження.

Стан дослідження. Проблеми правового та організаційного забезпечення оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності, здійснення яких покладено на СБ України, виступають предметом досліджень багатьох науковців: О.М. Бандурки, О.М. Джужі, О.Ф. Долженкова, А.П. Закалюки, О.Г. Кальмана, О.О. Кваши, М.І. Камлика, І.П. Козаченка, С.В. Корнакова, О.М. Костенка, О.Р. Лебедева, В.К. Лисиченка, О.М. Литвинова, В.П. Межидево, Д.Й. Никифорчука, В.Г. Пилипчука, М.А. Погорецького, М.Л. Погребицького, О.Б. Розвадовського, І.В. Сервецького, В.В. Сташиса, М.П. Стрельбицького, І.В. Слюсарчука, В.Я. Тація, В.П. Тихого, М.О. Шиліна, М.Є. Шумила, О.М. Юрченка, О.Н. Ярмиша, В.П. Яркоського, В.А. Яценка та інших. Разом із тим системний аналіз наукових доробок, дисертаційних досліджень, навчально-методичної літератури, присвячених правовим та організаційним основами контррозвідувальної та оперативно-розшукової діяльності СБ України, свідчить про частковий розгляд проблем виявлення, попередження та припинення оперативними підрозділами СБ України розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності, що зумовлює необхідність проведення окремого дослідження у визначеному напрямку.

Мета статті – дослідження теоретичних та правових основ виявлення, попередження та припинення оперативними підрозділами СБ України розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності як функціональних видів оперативної діяльності СБ України у сфері забезпечення державної безпеки.

Виклад основного матеріалу. На Службу безпеки України, як державний правоохоронний орган спеціального призначення, чинним законодавством покладено протидію розвідувально-підривній та іншій протиправній діяльності іноземних спецслужб, злочинних організацій, груп та осіб. З метою реалізації зазначеного СБ України уповноважена здійснювати оперативно-розшукову та контррозвідувальну діяльність, що регулюються відповідними

законодавчими актами, а саме Законами України «Про оперативно-розшукову діяльність» та «Про контррозвідувальну діяльність». Аналіз змісту зазначених законів, а також Закону України «Про Службу безпеки України» свідчить, що СБ України повинна спрямовувати свою діяльність на виявлення, попередження та припинення розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності спецслужб іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб. Зазначене є основними функціональними завданнями, вирішення яких є запорукою результативної нейтралізації Службою безпеки України загроз життєво важливим інтересам України. Так, попередження, своєчасне виявлення і запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам безпеці України, припинення розвідувальних, терористичних та інших протиправних посягань спеціальних служб іноземних держав, а також організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України, усунення умов, що їм сприяють, та причин їх виникнення ч.1 ст. 2 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» віднесено до мети КРД [1]. Зважаючи на викладене, виявлення, запобігання, припинення протиправних посягань на державну безпеку України є провідними функціями контррозвідувальної діяльності. Положеннями ст. 2 Закону України «Про Службу безпеки України» попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління, економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України, віднесено до завдань СБ України [2]. Зазначене свідчить про спрямованість діяльності СБ України згідно з визначеною чинним законодавством компетенцією, окрім інших завдань, на виявлення розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності. Зміст ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає, що одним із першочергових обов'язків підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, є, в межах своїх повноважень, відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вжиття необхідних оперативно-розшукових заходів щодо своєчасного виявлення, попередження та припинення злочинів [3]. Окреслене вище визначає обов'язковість виявлення уповноваженими оперативними підрозділами СБ України розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності. Ураховуючи зазначене, виявлення, попередження та припинення розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності становлять відповідні напрями діяльності СБ України, спрямованої на забезпечення державної безпеки, що характеризуються специфікою поставлених перед уповноваженими оперативними підрозділами Служби задач, для вирішення яких застосовуються відповідні методи.

Зважаючи на те, що діяльність Служби безпеки України згідно з визначеними чинним законодавством завданнями спрямована на виявлення, попередження та припинення розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності іноземних спеці-

альних служб, окремих організацій, груп та осіб, її в сукупності необхідно розглядати як цілісне, родове явище. Відповідно, окрема змістовна частина цієї діяльності, що відрізняється від іншої характером завдань, на виконання яких остання безпосередньо спрямована, а також притаманними саме для їх вирішення методами та прийомами, становить окремий функціональний напрям, вид. У контексті зазначеного виявлення, попередження та припинення Службою безпеки України розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності мають змістовну відмінність мети, відповідних організаційно-тактичних завдань та методів їх вирішення, а отже становлять функціональні види оперативно-службової діяльності СБ України у сфері протидії розвідувально-підривній та іншій протиправній діяльності.

Підтвердженням зазначеного є положення теорії оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності, де виявлення, попередження, припинення розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності відносять до основних функціональних задач, покладених на уповноважених оперативних підрозділів, та окремих видів протидії злочинним посяганням іноземних спецслужб, окремих організацій, груп та осіб на безпеку держави.

Отже, в контексті досліджуваної проблеми під видом діяльності СБ України у сфері протидії розвідувально-підривній та іншій протиправній діяльності слід розуміти її відповідну складову частину (напрямок), що характеризується специфікою поставлених перед уповноваженими оперативними підрозділами задач, для вирішення яких застосовуються відповідні методи.

Ураховуючи викладене та аналіз матеріалів практики протидії розвідувально-підривній та іншій протиправній діяльності уповноважених підрозділів СБ України, можна констатувати, що виявлення, попередження та припинення оперативними підрозділами СБ України є функціональними видами діяльності СБ України у сфері протидії розвідувально-підривній та іншій протиправній діяльності.

Що ж саме розуміється під кожним із визначених видів окресленої вище діяльності СБ України? Зважаючи на те, що виявлення, попередження та припинення розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності здійснюється уповноваженими оперативними підрозділами СБ України в ході оперативно-розшукової чи контррозвідувальної діяльності, під час вироблення відповідних понять необхідно враховувати їх зміст, наданий у відповідних законодавчих актах. Так, згідно із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» виявлення, попередження та припинення розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності може здійснюватись уповноваженими оперативними підрозділами шляхом проведення системи гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [3]. Згідно із Законом України «Про контррозвідувальну діяльність» виявлення, попередження та припинення роз-

відувально-підривної та іншої протиправної діяльності має здійснюватись із використанням системи контррозвідувальних, пошукових, режимних, адміністративно-правових заходів [1].

Отже, зважаючи на викладене, звернемося до визначення понять виявлення, попередження та припинення розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності. Згідно із Словником української мови виявляти означає показувати, робити явним, помітним [4, с. 447]. Узагальнення матеріалів практики протидії СБ України розвідувально-підривній та іншій протиправній діяльності свідчить про те, що в ході виявлення протиправних посягань на державну безпеку уповноважені підрозділи спрямовують свою діяльність на:

1) створення інформаційного підґрунтя для відпрацювання та своєчасного внесення відповідних коректив у тактику оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності уповноважених оперативних підрозділів СБ України на відповідних лініях, об'єктах;

2) отримання оперативної інформації щодо задумів, планів реалізації розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності іноземних спецслужб, окремих організацій, груп та осіб для викриття протиправних діянь з метою їх подальшого попередження та припинення;

3) викриття фактів підготовки і проведення спецслужбами іноземних держав, злочинними організаціями та окремими особами протиправних дій, встановлення причетних до зазначеного осіб;

4) аналіз та оцінку зібраної в процесі виявлення розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності оперативної інформації.

Зазначені завдання виявлення оперативними підрозділами СБ України розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності мають загальний характер та відповідну специфіку в залежності від об'єкта, суб'єкта, оперативної обстановки. Водночас окреслене вище й визначає відмінність виявлення, як функціонального виду діяльності уповноважених оперативних підрозділів СБ України у сфері забезпечення державної безпеки, від інших, визначених чинним законодавством завдань Служби.

Ураховуючи викладене, під виявленням розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності іноземних спеціальних служб, окремих організацій, груп та осіб розуміється функціональний вид діяльності СБ України у сфері забезпечення державної безпеки, який передбачає комплекс гласних та негласних пошукових, розвідувальних, контррозвідувальних, режимних, адміністративно-правових та інших дій уповноважених оперативних підрозділів, спрямованих на пошук, збір та аналіз інформації про ознаки і факти протиправних посягань спецслужб іноземних держав, окремих організацій, груп та осіб на державну безпеку України.

Згідно із Словником української мови під попередженням розуміється запобігання вияву чого-небудь небажаного [5, с. 188].

Аналіз матеріалів практики протидії розвідувально-підривній та іншій протиправній діяльності

свідчить, що попередженню та припиненню розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності, як виду ОРД, притаманні наступні ознаки:

1) об'єктом попередження та припинення є протиправні посягання на державну безпеку України з боку іноземних спецслужб, окремих організацій, груп та осіб;

2) метою попередження та припинення є недопущення нанесення шкоди державній безпеці та національним інтересам України.

Попередження та припинення протиправної діяльності умовно можна розглядати як два самостійних процеси: попередження протиправної діяльності та її припинення. Проте вони знаходяться в діалектичному взаємозв'язку і взаємозалежності. Так, припиняючи протиправну діяльність конкретних осіб або організацій, оперативні підрозділи СБ України тим самим попереджають можливість вчинення ними протиправних дій в майбутньому (у всякому разі, на певний проміжок часу).

Запорукою результативного проведення попередження та припинення розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності іноземних спецслужб, окремих організацій, груп та осіб є конспіративність їх проведення. Зазначене сприятиме не тільки вирішенню задач з попередження та припинення протиправної діяльності, а й виявленню сил, засобів, форм, методів іноземних спецслужб, злочинних організацій, груп та осіб, причетних до зазначеного. Водночас негласний спосіб попередження та припинення протиправної діяльності забезпечує конспіративність використання оперативних сил та засобів СБ України та, з тактичної точки зору, можливість адекватного припинення, коли застосування інших правових заходів (кримінальних процесуальних, адміністративних тощо) неможливе або не дасть відповідних результатів.

У практиці оперативно-розшукової діяльності СБ України існують і випадки гласного попередження та припинення протиправної діяльності, які реалізуються шляхом проведення гласних заходів. До вказаної групи заходів, як правило, відносять, кримі-

нально-правові, процесуальні, адміністративні, профілактично-виховні тощо. Водночас із стратегічних міркувань гласне попередження та припинення розвідувально-підривної та протиправної діяльності не завжди є ефективним, а в деяких випадках взагалі не вважається доцільним.

Зважаючи на викладене, можна виробити поняття попередження та припинення як виду оперативно-розшукової діяльності СБ України, що полягає в проведенні уповноваженими оперативними підрозділами системи пошукових, розвідувальних, контррозвідувальних, адміністративно-правових та організаційних заходів, спрямованих на перешкодження та недопущення продовження проведення спеціальними службами іноземних держав, окремими організаціями, групами та особами розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності проти державної безпеки України.

Висновки. Ураховуючи викладене, виявлення, попередження та припинення розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності становлять окремі види діяльності СБ України у сфері протидії розвідувально-підривній та іншій протиправній діяльності. Важливість результатів виявлення, попередження та припинення протиправних посягань іноземних спецслужб, злочинних організацій, окремих груп та осіб на державну безпеку України полягає у створенні необхідної інформаційної основи для вироблення тактики їх попередження та припинення, своєчасного відвернення загроз державній безпеці. Взаємозв'язок видів діяльності СБ України у сфері протидії розвідувально-підривній та іншій протиправній діяльності полягає в тому, що отримані в ході виявлення систематизовані знання щодо ознак розвідувально-підривної та іншої протиправної діяльності доцільно використовувати в подальшій організації протидії уповноваженими оперативними підрозділами СБ України протиправним посяганням іноземних спецслужб, злочинних організацій, груп та осіб на державну безпеку України. Зазначене набуває особливої актуальності в сучасній складній геополітичній та оперативній обстановці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про контррозвідувальну діяльність» від 03.04.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 12. – Ст. 89.
2. Закон України «Про Службу безпеки України» від 25.03.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – Ст. 382.
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
4. Словник української мови: в 11 т. / [ред. кол. І.К. Білодід та ін.]. – К. : Наукова думка, 1970. – Т. 1. – 840 с.
5. Словник української мови: в 11 т. / [ред. кол. І.К. Білодід та ін.]. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – 1976. – Т. 4. – 840 с.